

Maximilian Ferdinand Roessing

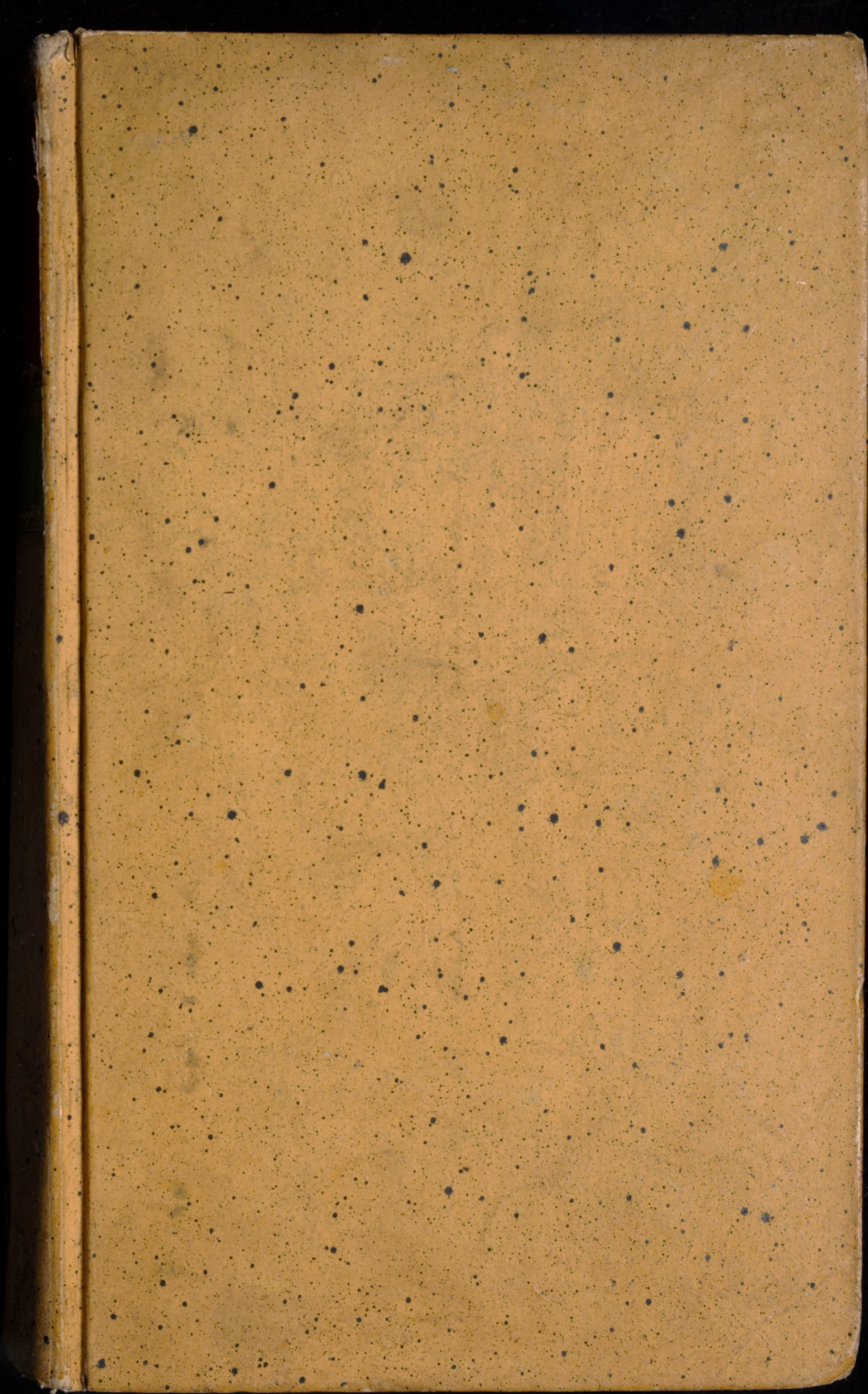
De Probatione Quae Fit Per Libros Mercatorum

Gottingae: Ex Typographia Frid. Ern. Huth, MDCCCXXXVIII.

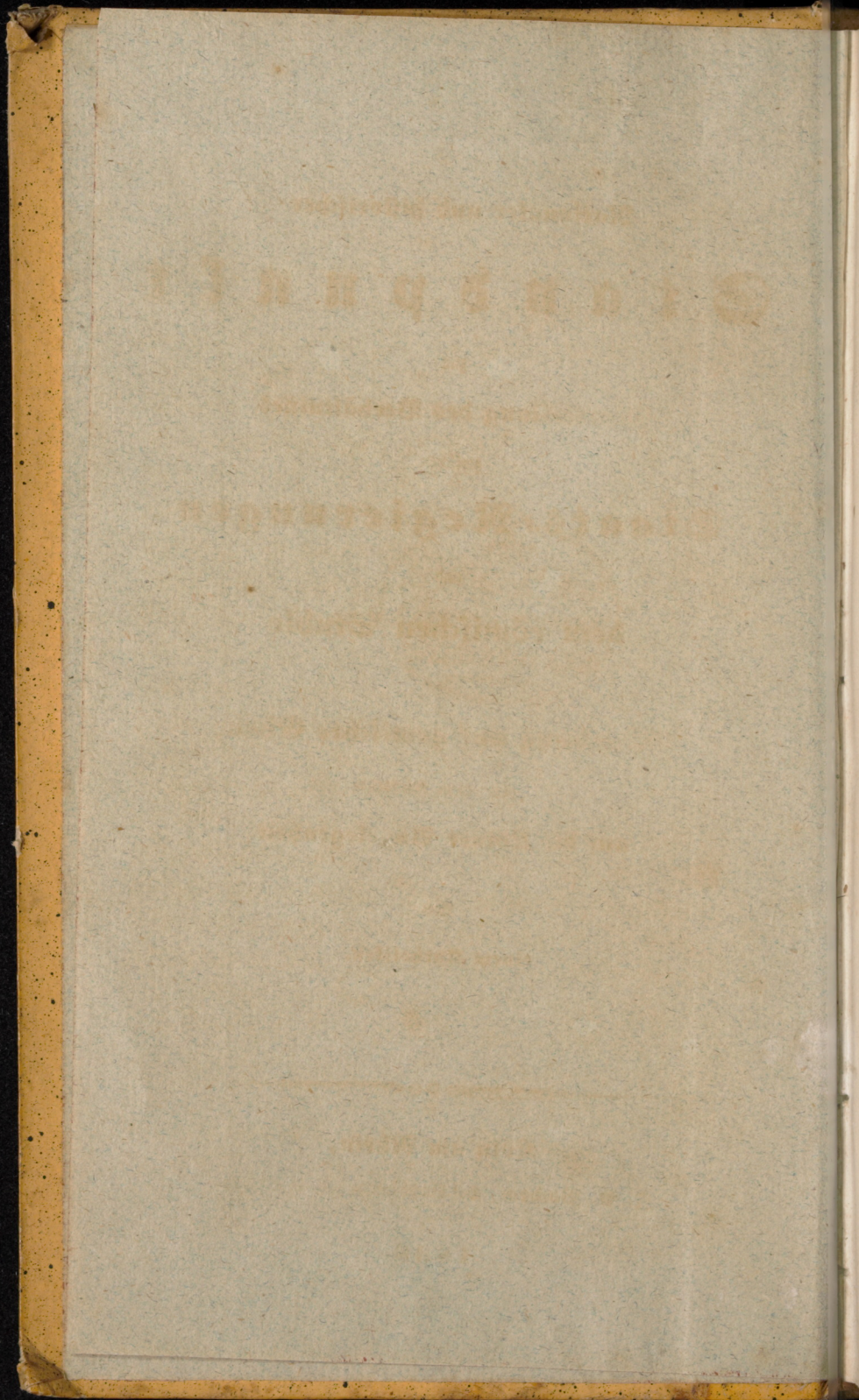
<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1816409103>

Druck Freier Zugang

K. K. - 3 (205.)

DE
PROBATIONE, #8
QUAE FIT PER
LIBROS MERCATORUM.

DISSERTATIO
INAUGURALIS IURIDICA,
QUAM
ILLUSTRIS IURECONSULTORUM ORDINIS
AUCTORITATE ET CONSENSU
IN
UNIVERSITATE LITERARIA
GEORGIA AUGUSTA
PRO
SUMMIS IN UTROQUE IURE HONORIBUS
RITE CAPESSENDIS
SCRIPSIT
MAXIMILIAN. FERD. ROESSING
MOENO-FRANCOFURTANUS.

GOTTINGAE
EX TYPOGRAPHIA FRID. ERN. HUTH.
MDCCCXXXVIII.

DE
PROBATIONE
QUAE FIT PER
LIBROS MERCATORUM.

DISSERTATIO
IN AUCURIALIS IURIDICA,
ILLUSTRIS IURISCONSULTORUM ORDINIS
AUCTORITATE ET CONSENSU

IN
UNIVERSITATE LITERARIA
GEORGIA AUGUSTA

PRO
SOMNIS IN UTROQUE IURE HONORIBUS
DITTE CAPRESSANDIS

SCRIPTIT
MAXIMILIAN. FRID. ROESSING
MORNO-TRANSOCCURANTIS.

GOTTINGAE
EX TYPOGRAPHIA FRID. ERH. HERTZ.
MDCCXXXVIII

DÎS PATRIS MANIBUS

SACRUM.

DIS PATRIS MANIBUS

SACRUM

quam maxime ego, indulgentia ideo etiam
magis mihi ipsi contingat, quod quantae
difficultates bonae huius rei expositioni
obstant, sine dubio quisque intelligat,
quodque istas a me esse solutas minime
contenderim.

Praefatio.

Timor, quo ego, non nimis ingenii mei
viribus confisus, studiorum meorum hasce
primitias vobis, Praeceptores humanissi-
mi atque Viri docti et illustres, trado,
tum praecipue augetur, cum, quod expli-
candum exponendumque elegerim, ma-
gnis difficultatibus fuerit implicitum, quae
quamvis de me deque hac dissertatione
praesertim valerent, non tamen refugio,
quin quae excogitaverim, typis manda-
rem, quippe qui fore sperarem, ut, qua

quam maxime egeo, indulgentia ideo etiam
magis mihi ipsi contingat, quod quantae
difficultates bonae hujus rei expositioni
obstent, sine dubio quisque intelligat,
quodque istas a me esse solutas minime
contenderim,

Dabam in Acad. Georgia Augusta, mense Junio
anni MDCCCXXXVIII.

Timor, quo ego, non nimis ingenui mei
viris confusus, studiorum meorum hasce
primicias vobis, Praeceptores humanissi-
mi atque Viri docti et illustres, trado,
tum praecipue auctur, cum, quod expli-
candum exponendumque elegerim, ma-
gis difficultatibus fuerit implicitum, quae
quaeritis de me deinde hac dissertatione
praesertim valeant, non tamen religio,
quin quae excogitaverim, typis manda-
tem, quippe qui fore sperarem, ut, quae

Introductio.

Ratio et genera.

Libri mercatorum sunt ii, ad quos mercatores ut tales secundum praecepta rationum mercatoriarum gerendos obligantur de iis, quae in negotiis mercatoriis geruntur. Generum praecipua¹⁾ haec tantum nominanda sunt:

1. Adversaria (*Strazze, Memorial, Prima-nota, Manual, Kladde, Brouillon s. Schmierbuch*), quibus universa ad mercaturam pertinentia, ut activa et passiva separatim sub nomine creditorum et debitorum respectu temporis currentis breviter nec non accurate inscribuntur.

1) Denominatio accuratior atque amplior omnium praeterea librorum a mercatoribus gerendorum invenitur in: *Ebeling über die Beweiskraft der Handelsbücher*. Hamburg 1815. S. 20 — 25. et §. 17.

2. Commentarii diurni (*Journal, diarium*), in quos omnia pacta mercatoria et quae a mercatore ipso solvenda atque accipienda sunt per totum annum secundum dierum ordinem plene atque perspicue referuntur.

3. Codex rationum principalis (*Hauptbuch, Capitalbuch, Mastro, Contobuch*). Hoc in codice quisque, quocum mercatori negotium est, rationem propriam habet, duobus foliis inscriptam, quorum alterum continet debita, alterum credita.

Haec volumina accurate, secundum praecepta mercatorum atque quod externa attinet, non suspecte confecta, hoc fruuntur jure singulari, ut, si mercator ipse illa proferat, pro eo semiplenam probationem praebeant, isque jurejurando suppletorio eam plenam faciat, interdum etiam sine jurejurando plene per ea probare possit.

Haec jura singularia, quibus libri mercatorum fruuntur, quaeque gravissimis atque praecipuis eorum juribus adnumeranda sunt, principio vero juris Romani 2), unilaterales scriptiones, ad quas adversaria et rationes numeranda sunt, ad-

2) Conf. fr. 26. i. f. depositi vel contra. (16. 3.) Const. 5. 6. 7. de probationibus. (4. 19.) Const. 5. de convenientis fisci debitoribus. (10. 2.) Nov. 48. de jurejurando quod defunctus de substantiae suae modo praestitit. cap. 1. §. 1.

versus quidem autorem, nec vero pro eo probare posse, nisi aliae causae accedant, contradicunt, exponenda atque dijudicanda mihi proposui. Exceptiones vero in Romano quidem jure hac de regula inveniuntur, sed quod attinet ad adversaria mercatorum, nusquam denominatae sunt.

Saepe jam hac de re veteres atque recentiores Jureconsulti in dissertationibus inauguralibus aliisque scriptis tractaverunt³⁾. Quidquid forte post antecessores tam multos hac in dissertatione vituperandum emendandumque, Tibi, Lector benevole, videatur, pro juvenili aetate, temporumque angustiis, nimis sane arctis, huic opusculo praefinitis, indulgenter ignoscere velis, rogo.

- 3) Conf. Maurenbrecher: Lehrbuch des heutigen gemeinen deutschen Rechts. Bonn 1834. §. 636. not. b. Nonnullos alios libros ibidem non citatos suo loco in animadversionibus allegavi; librum vero Haenselii cujusdam »Ueber den Beweis durch Handelsbücher. Leipzig 1830.« frustra quaesitum ob breve tempus, quo dissertationem hanc conscribere coactus eram, inspicere mihi non contigit. Commentationes hac de re scriptas in collectionibus atque ephemeridibus occurrentes accurate collocavit Kappler in: Juristisches Promptuarium. Stuttgart 1837. S. 328, et 814 sq.

De origine privilegii librorum mercatorum.

Saepe jam ⁴⁾ Jureconsulti contenderunt, singulare jus illud originem trahere ex jure Romano, in primis ex locis Digestorum hisce: fr. 9. §. 2. de edendo. (2. 13.); const. 3. de rebus creditis et jurejurando. (4. 4.); const. 3. de probationibus (4. 19.); denique: fr. 24. §. 2. de depositi vel contra. (16. 3.), ubi de *argentariis* mentio fit, quorum in « mensa » pecunia deponabatur, quam veteres domi suae in arca servare nolebant.

Libri argentariorum, quos hujus rei causa conscribere tenebantur, vice instrumenti publici fruebantur ⁵⁾. Argentarii vero illi munere publico fungebantur, quam ob rem certe falsum irritumque habendum est id, institutum illud ad conficien-

4) Conf. Leyser: *Meditationes ad Pandectas*. Lips. 1741 — 80. Vol. 4. spec. 279. « medit. 1 et 2. » pag. 1124 — 1135; Heineccius de mercatorum, qui foro cessarunt, rationibus et codicibus (in ejusdem opusculorum variorum sylloge. Hal. 1735. exercitat. 14.) §. 12 — 18. Quistorp: *rechtliche Bemerkungen*. Leipzig 1793. S. 120. — Item conf.: Poehls *Darstellung des gemeinen u. Hamburger Handelsrechts*. Hamburg 1828. Bd. 1. pag. 349, qui privilegium illud deducit ex Romanorum rationibus domesticis; at vide de hac re Mittermaier über Gründe der Verpflichtung zur Edition der Urkunden. Heidelb. 1835. pag. 35.

5) fr. 10. pr. §. 1. de edendo. (2. 13.)

dum jus singulare librorum mercatorum, qui privata sunt instrumenta, valuisse 6).

Neque etiam privilegium illud deducendum est ex jure eorum, qui medio aevo » campsores « vocabantur 7), qui aequae ac argentarii personae publice constitutae fuerunt, quique ad leges servandas atque libros accurate conficiendos jramento obligabantur, quo facto plenam praebebant probationem libri eorum 8). Hoc sensu in totum » campsores « argentariis atque nummulariis Romanorum pares sunt habendi.

Sed origo juris illius singularis, quod, ut jam supra notatum, in eo praecipue aberrat a ratione probandi secundum jus commune, quod libri mercatorum *pro eo* etiam, qui eos producit, vim probandi habeant, ex communi jure consuetudinario Germanico jam saeculo XVI conformato certior deducenda est 9).

6) Glück: Commentar. Bd. 12. §. 796. pag. 125 sq. Runde in: Beiträge zur Erläuterung rechtlicher Gegenstände. Gött. 1799. Bd. 1. Nr. 15. privilegium istud minime deducendum esse ex magistrorum Judaicorum praeceptis (vulgo *Talmud*), ut Hommel in literatura juris. Lips. 1779. pag. 39. contendit, sat jam denotavit.

7) Conf. Ebeling l. c. §. 8—12. pag. 11—25. — Mittermayer in: Grundsätze des gem. deutschen Privatrechts. 5te Aufl. Regensburg 1838. §. 568.

8) Vide Martens in: Versuch einer historischen Entwicklung des wahren Ursprungs des Wechselrechts. Gött. 1797. §. 4—8.

9) Exempli gratia nominare mihi liceat statuta Friburgen-

De causis auctoritatis librorum mercatorum.

Qui sententiam ¹⁰⁾ illam supra notatam sequuntur, causam introductionis privilegii in eo rectissime ponunt,

» ut sine fide credendi atque debendi nullum
» commercium esse possit, universaque existima-
» tio mercatoris in accuratione atque veritate
» librorum suorum consistat ¹¹⁾.

Propter magnam copiam variorum in mercatura occurrentium negotiorum de singulis rebus vel apochae reddi, vel documenta contractus concipi, vel testes invocari plane nequeunt. Per multa enim negotia aguntur sive per litteras, sive per litterarum commercium speciatim (quod vulgo *Handelscorrespondenz* vocant), quare saepissime remedia negotii contracti probandi deficiunt. Aequum autem habendum est, libros mercatorum,

sia anni 1520. fol. 20, quae sequebantur statuta Norimbergensia, Francofurtana, jus particulare Würtembergense, ordo judiciorum Saxonicus, statuta Lubecensia, Hamburgensia aliaque nonnulla. Conf. Martens l. c. pag. 23 sq.

10) Vide Runde: Grundsätze des gem. deutschen Privatrechts. 8te Aufl. Gött. 1829. §. 459, cujus sententiam plurimi recentiores jureconsulti secuti sunt.

11) Secundum leges Francogallicas inprimis *Code commerce* art. 8 — 11 Libri mercatorum curae publicae sunt subiecti.

de quorum veritate mercator juramentum deposuit, *pro eo* vim probandi habere posse, praesertim cum eum natura negotii emtori sine omni fidei instrumento et saepe jam sine omni securitate, pollicitatione tantum data credere cogat, ut merces fidei ejus tradat. Raro vero nomen codici jam inscriptum ita poterit corrumpi, ut corruptio non possit animadverti.

Certum atque etiam concessum est a plurimis viris doctis, ut libri mercatorum hodie jure illo singulari laudato fruuntur; sed de extensione atque conditionibus eorum opiniones valde discrepant.

Inter singula jura statutaria atque leges particulares, quae de vi probandi librorum mercatorum loquuntur, hoc loco nominare mihi liceat haecce 12) :

Frankfurter Reformation Th. 1. Tit. 51.

§. 12. 15.

Nürnberger Reformation Tit. 8. Ges. 7.

Lübische Statuten Th. 5. Tit. 6. §. 4.

Hamburger Stadtrecht Th. 1. Tit. 50.

Art. 6. 7.

Preussisches Landrecht Th. 2. Tit. 3.

§. 362—615.

12) Omnia statuta atque leges particulares accuratius notatae sunt ab Ebeling in libro citato pag. 6—8.

Bairische Gerichtsordnung Cap. 11. §. 3.
Württemberg. Landesordnung von 1654.

Th. 1. sub rubrica »Kaufleute.«

Chursächsische erläut. Proc.-Ordnung ad
Tit. 50. §. 4.

Gothaische Ger. u. Proc.-Ordnung P. 1.
Cap. 16. §. 5. 6.

Altenburg. Ger. u. Proc.-Ordnung P. 1.
Cap. 16. §. 4. 5.

**De requisitis auctoritatis probandi
 librorum mercatorum.**

Liber mercatorius in primis accurate secundum praecepta atque mores mercatorum conscribi debet. Statum externum non suspectum esse ¹³⁾, maxime est necessarium, quare leges certo id optimo jure postulant, ut libri mercatorum firme colligentur, foliati sint, pureque servantur. Neque etiam in folio spatium

13) Suspectum autem vocant librum mercatorium, sin alicubi scriptum quoddam erasum, emendatum, vel ut minime legi possit extinctum, seu folium, cui erat inscriptum, diruptum sit, et si desit nomen, quod nimirum relatum esse debuisset, vel folia nova sint injuncta, vel etiam si codex rationum principalis alique libri inter sese differant, vel si contineant negotia, inter mercatorem et eum, quocum egisse contendit, numquam contracta. — Disquisitio, an liber mercatorius prolatus sane sit suspectus, mercaturae prudentibus est committenda.

vacuum relinqui, neque folium denuo injungi, neque verba margini inscribi possunt; sed quod vitiatum est in ratione vel infra vel in folio sequenti speciatim animadvertendum.

Libri mercatorum in universum debent continere, quae sint recepta quaeque sint expensa¹⁴⁾, quo facto ex iis cognoscitur, quae sit causa debendi¹⁵⁾. Inscribendum est conspicue nomen debitoris, conditiones, quibus negotium est initum, certa denominatio *dici* in litteris inscriptae¹⁶⁾ (i. e. anni, mensis et diei). Quam ob rem maxime vitandum est, ne scriptura abbrevietur, praecipue vero, ne alii cuidam ignotae signaturae, e. g. litterae secretiores scribantur. Etiam hoc casu *dies* (i. e. annus, mensis et dies), cum merces jam

14) Conf. Statuta Hamburgensia l. c.

15) Fr. 26. de donationibus (39. 5.): *«muda ratio non facit aliquem debitorem.»* Const. 3. de non numerata pecunia (4. 30.). Fr. 25. §. 4. de probationibus et praesumptionibus (22. 3.): *«Sed haec . . . nisi ipse specialiter, qui cautionem exposuit, causas explanavit, pro quibus eandem conscripsit; tunc enim stare eum oportet suae confessioni, nisi evidentissimis probationibus in scriptis habitis ostendere paratus sit.»*

16) Fr. 1. §. 2. de edendo. (2. 13.) in verbis: *«rationes cum die et consule edi debent, quoniam accepta et data non alias possunt apparere, nisi dies et consul fuerit editus.»* Nisi editus sit dies, liber mercatorius propter res a die pendentes, e. g. morae usuras nequam probare potest. Alias autem tota probandi auctoritas, ut res se habent, diminui, vel etiam tolli potest.

traditae per partes sint numeratae, animadvertendus est, et quod solvit debitor, ejus commodum adscribendum. Denique libros mercatorum lingua vernacula ¹⁷⁾ scribi necessarium est. Mercatores vero Judaei in conscribendis libris suis nec litteris nec lingua Hebraica uti tenentur ¹⁸⁾. Mercatorem, librum suum probandi causa producentem, bona existimatione frui atque integrum esse necesse est, nec minus a suspicionem nota negligentiae atque improbitatis vacuus esse debet ¹⁹⁾.

17) Mercatoribus vero Gallis atque Italicis in Germanico quodam territorio versantibus libros suos etiam lingua sua consueta conscribendi jus est.

18) Vide: Schreiber de invaliditate librorum mercaturam concernentium in lingua Judaica conscriptorum quod ad probationem. Marb. 1766. Hanc sententiam confirmant jam Ord. imp. Polit. anni 1577. tit. 20. §. 3.: »Und damit aller Betrug oder Vervortheylung bei ihrem Anleihen vermitteln bleibe, sollen sie die Zetteln ihres Anleihens, nicht in Jüdischer, sondern in Teutscher Sprachen verfassen, mit Anmeldung, was, und wann sie dem Christen fürgestreckt, oder Anleihens gethan haben, darneben auch was ihnen zu Pfand eingesetzt, wie dasselbig allenthalben beschaffen, in ihren Zetteln eigentlich und deutlich vermelden.« et recentiori tempore Jus Boruss. l. c. §. 585 et 590. Conf. etiam Orth in: Bemerkungen zur Frankfurter Reformation. Th. I. pag. 181; et Bender in: Privatrecht der freyen Stadt Frankfurt. Francf. 1835. §. 116. pag. 282, qui tamen mentionem facit unius casus, in quo libri Judaice scripti admissi erant.

19) Necessario ei, qui malam esse existimationem mercatoris contendit, probatio incumbit. Fr. 18. §. 1. de probationibus et praesumptionibus (22. 3.): »Qui dolo dicit aliquid, li-

Nec vero omnes libri a mercatore conscripti eadem probandi auctoritate utuntur; itaque secundum jus strictum is tantum liber vim probandi habet, ex quo *reliqui* libri partim describuntur, partim excerpuntur, qui quidem in utroque codice mercatorio habendo commentarii diurni sunt; nam codex rationum principalis exemplum tantum est commentariorum diurnorum, seu summarium ex iisdem, quod saepe quidem post multos menses inscribitur, eoque modo facilius defraudationes in illud, quam in hos irrepere possunt, in quos ob negotiorum confluum singula nomina in dies sunt inscribenda. Codex rationum principalis ergo omnino eatenus tantum auctoritatem probandi praebet, quatenus convenit cum commentariis diurnis. Secundum usum fori ad probandam causam jam codex rationum principalis sufficit; idque tum, quum commentarii diurni non sunt habiti, quae quidem res saepissime in Germania occurrit. Ceteri loco memorialium libri accessorii interdum occurrentes plerumque probandi vim non habent, quia in his omnia, quae geruntur, breviter tantum atque sine ordine sunt conscripta. Sed ad supplendam fidem

et in exceptione, docere dolum admissum debet. Conf. Lindner: Ueber die Beweiskraft der Handelsbücher und der Hauptbücher eines Lotteriehauptcollecteurs. Helmst. 1818. §. 8. pag. 14.

eum memorialia tum libri mercatorum subsidiales inter sese cohaerentes, si petantur ab adversario, produci debent ²⁰). Praeterea hi libri etiam, e. g. liber, in quo merces pro allatis missisve litteris designari solet, singula ad nomina magni esse momenti, immo et in singulo casu de iis, quae in codicibus principalibus non sunt denotata, jam ipsam probandi auctoritatem habere possunt ²¹). Extractus autem solus ex libro mercatorio tum etiam, cum testimonio a iudice subscripto fides ejus firmata sit, ad probandum non sufficit, quia totus liber examinandus est, ita, ut non solum iudex, verum adversarius etiam conspicuam habeat persuasionem, omnia qualiacunque essentialia in eo contineri ²²). Deinde, quod attinet ad indolem librorum mercatorum, eos vel a domino mercaturae vel ab eo, quem *factorem* nominare solent, qui loco domini est, vel a rationum magistro (vulgo Germanice *Buchhalter*), vel denique a mandatario ad id negotium vocato confectos esse necesse est ²³). Nec vero, ut mercator ipse librum suum scripserit requiri-

20) Conf. Bender Civilprocess der freyen Stadt Frankfurt. 1837. pag. 176. not. 8.

21) Vide: Schaffhausen de probatione per libros mercatorum. Götting. 1795. §. 6. pag. 12.

22) Runde deutsches Privatrecht. §. 462.

23) Conf. Lindner l. c. §. 9. pag. 15.

tur, id quod usus fori recentiori tempore constituit²⁴⁾. Liber mercatorius ut ad probandum adhiberi possit, instar documentorum, coram iudice ad inspiciendum proferri debet²⁵⁾ eum in finem, ut et adversarius agnoscat et iudex iustam ejus indolem perspiciat²⁶⁾; et ita quidem producendus est liber quaesitus, ut adversarius inspiciendo libro de modo confectionis judicare possit; nam privilegium huic libro injunctum cessat, si minus recte conscriptus sit. Produendus est igitur liber mercatorius, ut fieri solet, in foro, praeterquam, si per hoc magnae expensae atque difficultates efficiantur. Hoc enim casu iudex vel rerum prudentes, qui libros mercatoris pro eo (sc. iudice) inspiciant atque explorent deque iis renuntient, mittere, vel per litteras requisitoriales forum domicilii ad inspiciendum librum in subsidium vocare potest; adversarius autem vel ipse, vel per mandatarium productioni adesse non prohibetur²⁷⁾. Sin vero adver-

24) Contra Bodinum in: de libris mercatorum suspectis. Hal. 1756. cap. 2. §. 28. — Nonnulla vero jura particularia sicut jus Mecklenburgense, contrariam recipiunt sententiam.

25) Bender Process. §. 176. not. 8.

26) Conf. Eichhorn in: Einleitung in das deutsche Privatrecht. Aufl. 4. Gött. 1836. §. 389. pag. 938.

27) Const. 18. de fide instrumentorum (4. 21.). — Roesner

sarius solus librum mercatorium edendum postulet, mercator nullo alio loco librum edere debet, nisi in foro domicilii; sin autem adversario imploranti librum miserit, is quidem periculum atque expensas ferre debet²⁸⁾. Mercatori ferendum est, ut iudex librum ejus productum inspiciat atque examinet²⁹⁾, neque ejus est, illud de-

in: de mercatorum libris. Lips. 1690. cap. 9. Nr. 25. sententiam accipit hanc, eum, qui probare debeat, adversario suo ad hunc actum, expensas suppeditare debere, quum, si hoc gravius fert, huic remedio probandi renuntiare possit. Conf. etiam Bender Privatrecht. pag. 283.

28) Fr. 4. §. 5. i. f. de edendo. (2. 13.) in verbis: »Quodsi in alio loco argentariam exercet, alibi autem ad editionem compelletur, minime hoc facere cogitur, nisi descriptum velis, ubi de ea re agitur, eum tibi dare, tuis videlicet sumtibus.«

29) Plures sunt, qui putant, librum coram iudice tantum eoque solo esse producendum (e. g. Klein de probatione quae fit per libros mercatorum. Rost. 1693. cap. 3. Nr. 113.), quae vero sententia re vera falsa est habenda; nam actoris multum interesse potest exceptiones proponere adversus indolem libri producti, quem ad finem ei librum ipsum inspicere opus est; nec vero exceptiones fortasse locum habentes opponere posset, quum iudex solus librum inspiceret. — Aeque vituperandum est, ut is, qui ad librum producendam cogitur, arcana mercaturae suae praetextat, nolens fieri, ut alia, ad litem non pertinentia, abusive tractentur, quum mercator libri productionem incommoda sibi afferre posse putans, huic remedio renuntiare potest. Conf. antem Bremische Gerichtsordnung von 1751. tit. 18. §. 2.

negare. Reum etiam libros suos actori ad causam agendam edere debere certum est ³⁰⁾.

Negotium ipsum (sensu latiori) mercatorium idque tale esse debet, quod secundum indolem mercaturae *ad fidem (Credit)* initum est, de quo nulla litterarum obligatio confici solet ³¹⁾, atque is, qui cum mercatore init, id concedere vel liquidare tenetur ³²⁾. Si libri alia contineant, *contra* mercatorem, non *pro* eo probant.

Itaque alia negotia, e. g. mutua, fidejussiones, chirographa, mandata, donationes, locationes, remissiones, renuntiationes, etiamsi ratione mercaturae inita eique conjuncta sint, per libros mercatorios probari nequeunt ³³⁾. Nonnullae etiam leges ³⁴⁾ praesumunt, adversarium quoque mercatorem esse, suoque libro producendo reprobare posse; quod tamen in universum non

30) Hac de re conf. Marquard de jure mercatorum. Francof. 1662. lib. 3. cap. 10. Nr. 17; Schaffhausen l. c. §. 27. pag. 38; Lindner l. c. pag. 25. Nr. 4; Bender Privatrecht. pag. 283. not. 9. ejusdemque Process. pag. 177 sqq.

31) Nam cum instrumentum de pacto confectum est, hoc derogat utriusque libris mercatoriis; Conf. Orth in: Anmerkungen zur Frankfurter Reformation. Th. 1. pag. 175.

32) Conf. Martens Grundriss des Handelsrechts. 3te Aufl. Gött. 1920. §. 41. pag. 55.

33) Conf. Preuss. Landrecht l. c. §. 564. et Runde l. c. pag. 431.

34) E. g. leges Brunsvico-Lueneburgenses, Sächs. Process-

accipiendum est, discrepans a privilegii illius natura 35).

Saepe accidit, ut mercator merces nominato emtoris nomine tradat, easque libro suo inseribat, quas non emtor ipse, sed alius, e. g. ejus familia, illius nomine recepit. Hoc autem mercator facere non potest, nisi emtor, cujus nomine quidam merces accipit, has a mercatore ipse poscat, et accipientem nominet, seu coram, seu per scripturam. Insertio in librum semper praesumit, ut emtor inscriptus merces quaesitas aut ipse acceperit, aut certe poposcerit et ad accipiendum aliquem mandaverit. Hunc vero accipientem in libro suo significare non coactus est mercator; verum enim vero id, priusquam ad iuramentum suppletorium admittatur, definite declarare, atque de hac ipsa declaratione jurare jubetur. Sin vero hoc testari nequeat, tunc cessat etiam vis probandi libri sui ratione mercium earum, quas ab adversario emtas atque receptas esse mercator notavit atque, aliis etiam remediis probandi cessantibus, postulare, ut damnum resarciat, ab eo debet, cui sine mandato ejus, cujus rogatae sunt, eas merces dedit.

ordnung. Tit. 30. §. 4. Gothaische Processordnung von 1776. cap. 16. §. 5.

35) Vide: Preuss. Landrecht I. c. §. 575.

Personae, quibus jus per libros mercatorios probationis licitum est.

Omnes mercatores, mercaturam faciendi veniam legitime adepti, qui rationalia rite gerunt, jus illud singulare sibi vindicare possunt. In societate mercatoria jam sufficit, si unus tantum socius in societate collectiva, (quam nos vocamus »*offne Gesellschaft*«) negotiorum mercaturae nec ignarus, de libro jurat; juramentum autem ejus, qui particeps est societatis »en commendite« (»*stille Gesellschaft*«) non sufficit.

Si mercatores, qui calamitatibus affecti nec bona dilapidantes corruunt (*impares solvendo*, quod nos *Bankerottirer*)³⁶⁾ libris suis probare possunt. Quum autem mercator negligenter ac temere ita res suas gesserit, ut corruat, quamquam sine dolo et animo fraudandi, qua de re judex arbitratur, de libris suis juramentum purgatorium tantum praestare potest. Si vero mercator dolose ac fraudulenter effecit, ut bonis evertatur, libri sui nil probant, quia contradiceret principio juris singularis, libris corruentis mercatoris fidem concedi³⁷⁾. Vana atque non conveniens cum constitutione 6. de probationibus

36) Conf. praecipue Heineccius l. c. §. 20—30. et Bender in: Privatrecht. pag. 283. Ord. imp. Polit. anni 1577. tit. 23.

37) Klein l. c. cap. 9. Nr. 17—21. eum excipit casum, quo

(4. 19) ³⁸⁾ habenda est opinio plurium ³⁹⁾, qui libros mercatoris defuncti plenam praebere probationem, eamque quidem ob causam, quia mors vicem teneat juramenti ⁴⁰⁾, putant. Hoc vero tantum modo locum habet, quum jura particularia nominatim id statuunt ⁴¹⁾. Controversia autem est maximi momenti, an heredes mercatoris defuncti probationem semiplenam praestando jurejurando suppletorio plenam facere possint. Profecto haec quaestio tum adnuatur necesse est, cum libros veros esse heredes jurare possint; quum vero jusjurandum suppletorium de *credulitate* tantum praestare possint, sine dubio ista quaestio est neganda ⁴²⁾.

quis sciens, cum eo, qui jam corruit, contraxerit, quo facto exceptionibus sibi competentibus renuntiassae visus sit; Hanc vero sententiam falsam esse, sat jam docuit Bauer de probatione per libros mercatorum. Lips. 1786. cap. 6.

38) Ubi dicitur: *Rationes defuncti, quae in bonis ejus inveniuntur, ad probationem sibi debitae quantitatis solas sufficere non posse, saepe rescriptum est. Ejusdem juris est, et si defunctus in ulla voluntate certam pecuniae quantitatem, aut etiam res certas sibi deberi significaverit.*

39) Inter quos praecipue est numerandus Schaffhausen l. c. §. 26. Nr. 4. pag. 34 sq.

40) Vide: Ebeling l. c. §. 55—57. et Glück l. c. P. 22. pag. 74 sqq.

41) Sic constitutum est in: Hamb. Statuten. Th. I. Tit. 30. art. 7.

42) Contrariam sententiam defendit Leyser l. c. Vol. 3.

Quod spectat ad religionem, num quis sit addictus religioni Christianorum, an Judaeorum⁴³⁾, non est, cur libros Judaeorum privilegio illo carere putes⁴⁴⁾, quod et omni fori usui atque rei naturae contrarium foret⁴⁵⁾; adeoque sine illa probandi auctoritate Judaeorum librorum universum eorum cum Christianis commercium, quod his in terris, ubi subsidio publico subditi sunt, iis permissum est, toto fere terrarum orbe extruderetur. Constitutio 21. de haereticis (1. 5.), quae ab antiquis Jureconsultis contra auctoritatem probandi vulgo opponitur, odiosum Judaeorum continet privilegium eamque ob causam stricte interpretandum, cum sc. testes vocati sunt adversus Christianos. Interea autem jura

spec. 141. med. 5., quam plures recentiores et saepissime etiam usus fori amplexi sunt (Bender Privatrecht. pag. 284. not. 10.); itemque sententiae Leyseri consentit jus Borussicum (§. 582.). Conf. etiam Falck in: *Eränen zum Deutschen Privatrecht. Lief. 2. Heidelb. 1826. pag. 110—116. et Lief. 3. pag. XIII sq.* Contrariam sententiam vide in: Glück P. 22. pag. 75, 76. et Ebeling l. c. §. 55.

43) Hac de re hucusque optime disseruit Beck in: *Tractatus de juribus Judaeorum. Nürnb. 1741. cap. 16. §. 15. pag. 451.*

44) Contrariam sequuntur opinionem plurimi auctores prisciores.

45) Eadem quae libris mercatorum Christianorum, concedunt privilegia libris mercatoriis Judaeorum leges recentioris temporis, e. g. jus Borussicum (§. 585.).

particularia Judaeis privilegium plane denegaverunt, vel et ita coërcuerunt, ut ii tantum libri Judaeorum, qui sermone nostro litterisque Germanicis conscripti sunt, vim probandi habeant 46).

Secundum usum fori equidem et is liber mercatorius, quem mulier, sive mercatrix, sive mercatoris uxor conscripserit, eandem vim probandi habet 47).

Controversia et illa, qua quaeritur, num mercator etiam contra socium suum in mercatura librum, ut pro se ipso probationem illo praestet, proferre possit, affirmanda est; non est enim, cur contrarium accipias, quia hic vera collisio privilegiorum cogitari nequit 48).

Pari modo privilegium librorum mercatorum iis etiam concedendum est, qui artes mercaturam adjuvantes (*Hilfsgewerbe*) tractant, i. e. negotia, quae commercio sublevando augendoque inserviunt, uti ad quoscunque eos etiam extendendum est, qui actus negotiis mercatoriis similes, *fide* positos, gerunt, codices rationum conscribunt 49),

46) De his plura apud Ebeling l. c. §. 39. pag. 49. Alias opiniones examinavit Glück l. c. pag. 77 — 80.

47) Bauer l. c. cap. 7. Conf. etiam: Hamburg. Statuten. Th. 3. Tit. 8. art. 1. Lübsche Statuten. Th. 3. Tit. 6. art. 21. et fr. 7. §. 1. de institoria actione (14. 3.).

48) Conf. Glück P. 22. pag. 81.

49) Multi vero his personis privilegium adjudicant, quia non

nec non fama integra fruuntur; quare privilegium illud secundum hodiernum fori usum communem ⁵⁰⁾ contra mercatores aequae ac eos, qui non sunt mercatores, locum habet ⁵¹⁾. His adnumerandi sunt: *Commissionarii*, *mercium transmittendarum curatores* (*Spediteure*), *proxenetae* ⁵²⁾, ii, quos nos vocamus *Güterbestaeter* ⁵³⁾, *mensarii* seu *argentarii* ⁵⁴⁾, *taberna-*

mercatores quia tales habendi essent, eaque extensio naturam privilegii perverteret; sed iuste hanc sententiam reprehendunt non solum usus fori, sed multae etiam recentiores legumlationes.

50) Dissentit e. g. jus Borussicum. §. 569. una cum §. 572.

51) Ita nonnulli (Lindner l. c. pag. 33. alique) libris amylium fabricantis (*Stärkefabrikanten*), primi factoris, quaestoris primi officinae metallica, quaestui servientis, frumentarii nec non vestitoris privilegium adjudicant; secundum usum fori Hamburgensem idem jus competit pari modo libris medicorum et chirurgorum; secundum constitutionem juris Francofurtani (Bender *Privatrecht*, pag. 283. not. 7.) libris advocatorum, in quibus ea, quae deservierunt (Germanice *Deservitenbuch*), adnotant; idem jus dant quoque statuta Hamburgensia (Th. I. Tit. 30. §. 6.) cerevisiae coctoribus, de quibus inprimis videatur Schaffhausen l. c. §. 14. pag. 21.

52) Dissentit Bender in: *Privatrecht*, pag. 282; conf. etiam ejusdem: *Process*, pag. 176. *Adlerflycht Civil-process der freyen Stadt Frankfurt. Erkf. 1832.* pag. 1225, qui privilegium non ad hos sicut ad argentarios, aleae commendatores primos extensum esse voluit, *Mittermaier* §. 539.

53) *Maurenbrecher* l. c. §. 633. pag. 851. 852.

54) Ut his istud privilegium non competat, contendunt *Stru-*

rü⁵⁵), *bibliopolae*⁵⁶), *aleae commendatores primi* (*Lotteriehauptcollecteurs*)⁵⁷), *fabricatores*⁵⁸), *stallarii*, *vinarii* et *popinari*⁵⁹), *opifices*⁶⁰), re-

ben in: *Rechtliche Bedenken*, Th. 4. Bed. 44. et *Runde* l. c. §. 460. Conf. autem *Schaffhausen* §. 15. pag. 21; *Ebeling* l. c. §. 33; *Lindner* l. c. pag. 31 et 32, quorum sententiam plurimi recentiorum jureconsultorum secuti sunt. Vide etiam *Bender* in: *Frankfurter Process*, pag. 176. not. 8. et *Preuss. Landrecht*, Th. 2. Tit. 8. §. 563, 565 et 589.

55) *Ebeling* l. c. pag. 42 et 46. *Frankfurter Reformation* l. c. §. 12 et 13. *Bender* *Frankf. Process*, pag. 175, et ejus *Privatrecht*, pag. 282.

56) *Ebeling* l. c. pag. 41. *Mittermaier* §. 595.

57) Vide inprimis *Lindner* l. c. §. 21. pag. 36; sic etiam secundum jus Borussicum Th. I. Tit. 11. §. 568, *Statuta Hamburgensia* Th. I. Tit. 30. art. 6, *Frankfurter Reformation* Th. I. Tit. 31. §. 13. atque constitutionem *Frankfurtanam* anni 1815. Conf. etiam *Bender* in: *Privatrecht* pag. 273. Nullam vero vim probandi prae ceteris contra externos his libris concedendam esse, contendunt *Runde* §. 460. et *Ebeling* l. c. pag. 45. not. 6. *Mittermaier* §. 300. Contra ea vero videatur *Lindner* §. 32. pag. 52. Quomodo libri sint conscribendi, docet *Lindner* l. c. §. 33 sq.

58) *Schaffhausen* l. c. §. 14. pag. 20; *Runde* §. 460; *Bender* in: *Privatrecht* pag. 182. Dissentit *Ebeling* pag. 41. cf. *Lindner* pag. 32.

59) *Runde* pag. 432. not. b. *Bender* *Process*, pag. 175. not. 8. Dissentit *Ebeling* pag. 41. Vide *Lindner* pag. 32.

60) *Runde* pag. 431. *Frankfurter Reformation* l. c. §. 13. *Bender* in: *Privatrecht*, pag. 282. Dissentiunt *Ebeling* pag. 41. et *Maurenbrecher* l. c. §. 636. not. o. Conf. *Lindner* pag. 32.

dentores sacrariorum et exercituum ⁶¹⁾, et *pharmacopola* eatenus, quatenus pharmaca aliasque ad negotium suum pertinentes merces vendunt ⁶²⁾.

De eo, quod et quantum per libros mercatorum probandum est.

Probandi vis amplectitur totum negotium mercatorium ita, ut non solum quantitas et qualitas, sed existentia etiam debiti ipsius per librum mercatorium probari possit ⁶³⁾, ponas tamen, ut actor revera cum reo negotia gesserit, quia alioquin fraudationes fieri possunt. Si vero reus, se cum actore negotia non gessisse, contendat, hoc negotium revera gestum esse actor ante omnia aliis adjumentis innisus probet necesse est; id autem inprimis firmandum est, ut reus eo tempore, quo debitum contractum esse dicitur, revera merces a mercatore acceperit. Sententia, quam olim Leyser ⁶⁴⁾ aliique, et inprimis recentiori tempore Eichhorn ⁶⁵⁾ proposuit, auctoritatem probandi per libros mercato-

61) Schaffhausen l. c. §. 14. pag. 20. Runde pag. 431.

62) Roesner l. c. cap. 4. Nr. 119. Mittermaier §. 576. Conf. Ebeling pag. 41. et Lindner pag. 31.

63) Runde pag. 431; Maurenbrecher §. 636; Martens §. 41. pag. 55.; Bender Process. pag. 175. not. 8. ejusque Privatrecht. pag. 283.

64) Meditationes ad Pandectas. Vol. 4. spec. 279. med. 1 et 2.

65) Deutsches Privatrecht. §. 389. Adlerflycht l. c. pag. 1225.

rios quantitatem tantum debiti amplecti ergoque per rationalia mercatoria, si reus debitum contraxisse neget, neque aliis probandi remediis actor innitatur, nihil probari, ex nonnullis quidem juribus particularibus ⁶⁶⁾ colligi potest; sed ubi haec exceptio auctoritatis probandi non specialiter introducta est, eam locum habere sine ulla dubitatione minime contendere ausus sim, eoque minus, quum moderationem istam neque usus fori communis, neque ullum juris principium confirmat. Est enim non solum omnis juris similitudini contrarium, si instrumento, quod causam debendi, conditiones aequae ac etiam quantum debiti designat, de quanto debiti tantum vim attribuere velis, sed probatio etiam per libros mercatorum supervacanea plerumque foret, quia debiti veritas a mercatore alio modo, quam per rationale probari deberet; quo facto ac solo quanto debiti in certamine relicto, tunc jam ei, et praeterquam quod librum exhibere opus sit, iusjurandum quantiativum suppletorium petendi jus esset ⁶⁷⁾.

66) E. g. secundum jus Borussicum §. 572, cum mercator contra eum, qui non est mercator probat. Conf. Runde §. 461. — In terris Hannoveranis hanc sententiam usus fori recepit; Vide Bülow et Hagemann: praktische Erörterungen. P. 3. Erörter. 26. pag. 174 sqq.

67) Conf. Glück P. 22. pag. 66 sq. Fr. 1. §. 40. depositi vel contra (16. 3.). Cap. 32. X. de iurejurando (2. 24.). Ebeling §. 41.

Liber mercatorius recte atque legitime conscriptus praebet secundum usum fori multaque jura particularia semiplenam de veritate eorum, quae ei sunt inscripta, probationem, et contra mercatores, et contra alios emtores; quum mercatorem, jusjurandum de libro suo dicentem, hic testis vice fungi dicunt. Quantum vero libri mercatorum probare possint, jura statutoria diverse statuerunt⁶⁸⁾. Probationem autem plenam esse tum, cum leges hoc specialiter statuerunt, certum est⁶⁹⁾.

Neque vero contra probationem per librum mercatorium factam, reprobationem, quae quidem eo tendit, ut adversarius probet, se vel merces in nomen suum scriptas non accepisse, vel non postulasse vel majus, quam quod inter eos convenerit, pretium harum mercium designatum esse, vel denique se pretium jam totum, vel maximam partem solvisse, excludi constat, quia instrumentum etiam publicum plena vi pro-

68) Ebeling §. 47. 48.

69) Ita secundum statuta Lubecensia. Th. 5. Tit. 6. art. 4. plenam probationem eo casu, quo lis pendet, de pretio numerum triginta selibrarum non egrediente, libri mercatorum praebent; item secunda statuta Hamburgensia heredes mercatoris defuncti ad supplendam probationem de credulitate jurare non tenentur. Jus Borussicum §. 569 statuit, ut libri mercatorum inter mercatores ipsos plenam, et (§. 575.) contra eos, qui non sunt mercatores semiplenam probationem praebent.

bandi praeditum, vel probatio per testes classicos reprobationem minime praecludunt ⁷⁰⁾. Vis probandi libri mercatorii tum vel omnino, quum reprobatio gesta sit, tolli, vel eatenus, quatenus reprobatio non satis plena sit, infirmari potest ita, ut jusjurandum suppletorium non amplius sit admittendum.

De explenda probatione, nec non de quaestione, quamdiu librorum mercatorum vis probandi permaneat.

Si probatio per librum mercatorium exhibitum minus plena facta sit, mercatore jusjurandum suppletorium dicente, plena pariter ac omnis probatio semiplena fieri potest. Quod si mercator juraverit, probatio plena facta habenda est; deficientibus autem conditionibus quibusdam fidei libri mercatoris, quamquam non plane in dubium vocari possit, loco juramenti suppletorii a mercatore praestandi, adversario, rem non ita se habere, jurejurando purgatorio, ut firmet, injungitur ⁷¹⁾. Jusjurandum postulatur de eo, quod mercator in librum suum nihil retulerit, aut inscribi jusserit, quo sumtibus alterius injuste locupletior fiat, et quod obligatio revera existat. Interdum vero jus-

⁷⁰⁾ Lindner l. c. §. 15. Nr. 3. pag. 24.

⁷¹⁾ Ebeling §. 50.

jurandum deferri nequit; praesertim quum jura particularia librum mercatorium instar probationis plenae esse statuunt⁷²⁾. Si mercator Menonita est, juramentum dare non debet, quia asseveratio simplex » *bei Mannenwahrheit* « jurisjurandi solennis vices subit, qua de re, ut scribit Malblanc⁷³⁾, nemo profecto queri potest, quoniam quivis eorum religionem novit, ideoque, dum cum tali homine contrahit, aut litem suscipit, simul et religionis effectum praevидere et sibi prospicere potest.

Probationem semiplenam jam alio modo⁷⁴⁾ si praestiteris, per librum mercatorium, quod restat, ut probetur, supplendum est⁷⁵⁾. Secundum jura particularia nec est necessarium jusjurandum suppletorium, ad nomina singula pro-

72) De constitutione juris particularis illa, ut jusjurandum praestitum sit habendum, si mercator, postquam se jurare velle solemniter declaravit, ante hunc ipsum terminum obierit, sicut etiam, ut heredibus defuncti mercatoris jusjurandum de credulitate remittendum sit, sin ille, dum vivebat, se jusjurandum praestare velle, non declaraverit; vide: Lindner §. 14. Conf. autem Ebeling §. 55 — 57.

73) In ejus doctrina de jurejurando, ed. 2da. Tub. 1820. lib. 4. §. 114. pag. 342.

74) E. g. dictione testis boni. Roesner l. c. cap. 12. Nr. 1. Klein l. c. cap. 4. Nr. 121. Aliud exemplum nobis narrat Leyser in spec. 279. med. 10.

75) Dissentit Maurenbrecher §. 636.

banda, si totus liber mercatorius jamjam juratus confirmatus est. Quod vero jure communi defendi non potest, quia jusjurandum suppletorium nullum est sacramentum, quod ad negotium generaliter gerendum spectat; verum enim vero illud jusjurandum, quoties singulae res poscant, toties dandum est, neque prorsus libros mercatorios, sed singula tantum nomina, quae insunt libro et de quibus lis pendet, per illud confirmari inter omnes constat 76). Dictio jurisjurandi suppletorii vel purgatorii ex principiis processus communis judicatur, quapropter jusjurandum a litigantibus ipsis atque a mercatore ipso etiam tum, cum rationarius codicem conscripsit 77), praestandum est. Jusjurandum veritatem affirmare debet. Factor mercaturae, non nisi si dominus negotium gerendum illi mandavit, ad jusjurandum vocatur. Idem habet locum, si mercator absens scribae tabernario ne-

76) Conf. Ebeling §. 54. pag. 71 sq. Plures hunc etiam casum afferunt, quo contra contumacem ac deficientem debitorem jam editio libri ne antea quidem jurati plenam praebeat probationem, quod vero tantum locum habet secundum pauca jura statutoria; jure communi enim, cum debitor non sistat, id fit, ut liber mercatorius tamquam recognitus judicetur.

77) Runde (pag. 434.) contendit, eum, qui librum conscripserit, de eo etiam jurare debere; contra vero vide Ebeling §. 51 et 52.

gotia gerenda mandavit, quoniam hic loco factoris habetur; postulante vero adversario ut una cum domino mercaturae etiam rationarius iusjurandum dicere debeat, jure communi non praecipitur ⁷⁸⁾. Haud dubio adversario quoque libros suos edere licet. Si vero uterque producendis libris probare velint, ac bona fide utantur, sed quae insunt in libris inter se repugnent, utrique hoc remedium probandi denegatur, neuterque ad iusjurandum admittitur ⁷⁹⁾. Alterius liber si legitime, alterius temere conscriptus sit, haud dubio huic ille de. rogat, nisi alio modo contraria confirmantur ⁸⁰⁾. Si uterque libros suos produxerint, alter vero iurejurando suppletorio deposito vicerit, nihilominus liber adversarii victi in alia lite semple. nam probationem praebere potest ⁸¹⁾.

Vis probandi librorum mercatorum generali. ter non praescribitur. Obligatio, quae ut existat, per librum probanda est, revera praescriptioni est subjecta; tum vero liber ad obligationem con. firmandam non amplius est adhibendus. Sed jura particularia saepe per breve spatium, quo

78) Sed vide: Preuss. Landrecht. §. 579.

79) Conf. Eichhorn pag. 939.

80) Ita etiam constituit jus Borussicum l. c. §. 570 et 571.

81) Subtiliter atque accurate haec tractavit Schaffhausen l. c. §. 19. pag. 25 sq.

libri mercatorii vis probandi praescribatur, constituerunt 82).

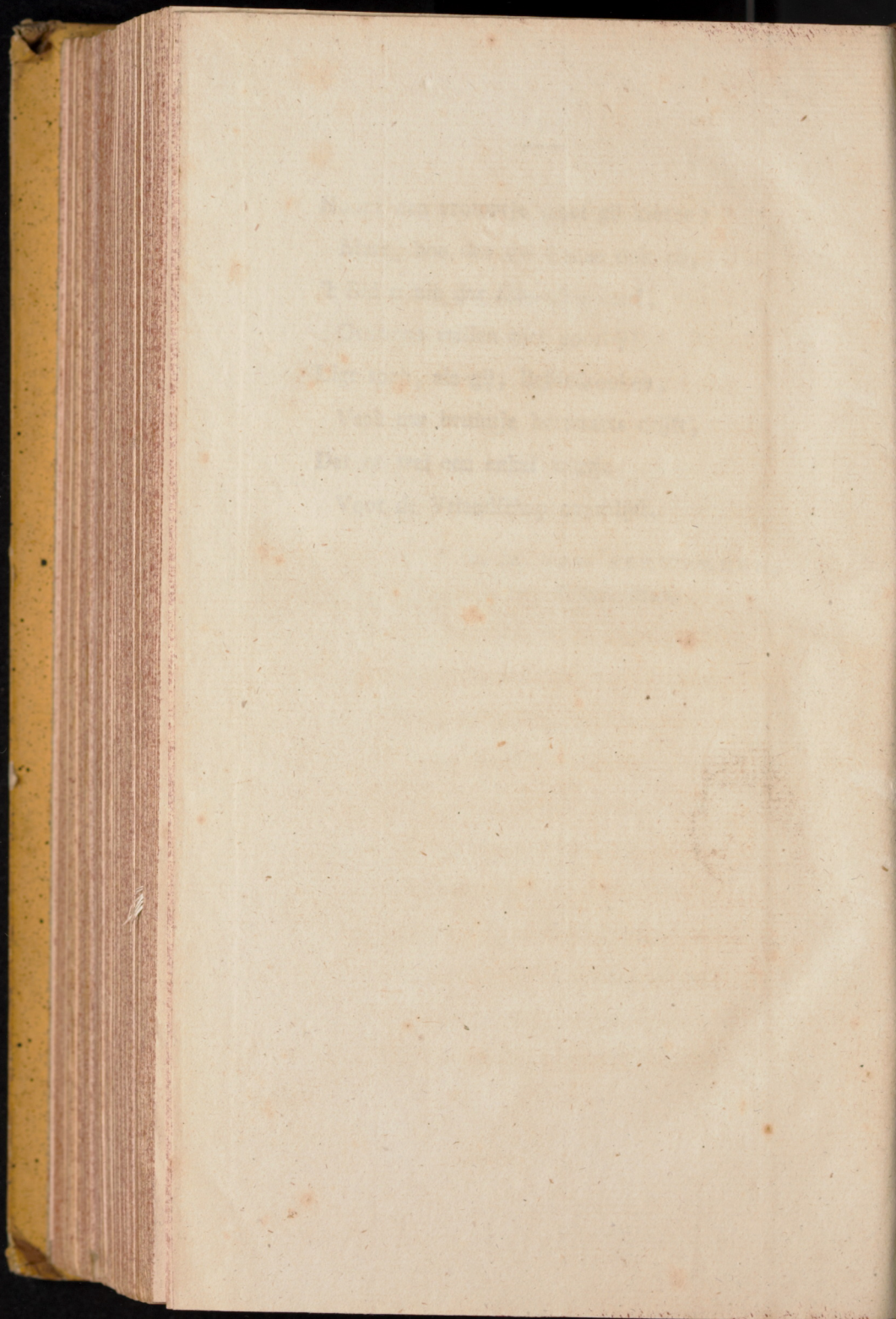
Mercatori, negotio suo mercatorio deposito, tamen istud privilegium pro omnibus, quae, dum erat mercator, contraxerit, nominibus competit, quoniam semper tempus, quo negotium erat initum, non quo nomen per librum erat probandum, spectatur 83).

Processus executivus nunquam habet locum, quia libri mercatorum non pares habendi sunt documentis *guarantigiatis*.

Probatione facta atque sententia iudicata, partes litigantes hic pari modo, ac in alia re litigiosa fora superiora appellare possunt, nisi leges vel iura singularia decernunt contrarium.

82) Sic e. g. in terris Austriacis unum annum et sex hebdomades. Plures aliae constitutiones hac de re in iuribus particularibus occurrentes notantur apud Lindner §. 15. pag. 26. et Ebeling pag. 63. not. 2.

83) Fr. 85. §. 1. de diversis regulis juris antiqui (50. 17.): »Non est novum, ut, quae semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus exstiterit, a quo initium capere non potuerunt.«

ori a mercatore conscripti
 ate utuntur; itaque se-
 tantum liber vim probandi
 libri partim describuntur,
 i quidem in utroque co-
 commentarii diurni sunt;
 principalis exemplum tan-
 diurnorum, seu sum-
 saepe quidem post multos
 e modo facilius defrauda-
 in hos irrepere possunt,
 confluxum singula nomina

Codex rationum prin-
 enus tantum auctoritatem
 enus convenit cum com-
 ndum usum fori ad pro-
 dex rationum principalis
 num commentarii diurni
 quidem res saepissime in
 eri loco memorialium li-
 occurrentes plerumque
 at, quia in his omnia,
 tantum atque sine or-
 ed ad supplendam fidem

dolum admissum debet. Conf.
 Beweiskraft der Handelsbücher
 eines Lotteriehauptcollecteurs.
 1.